

En øretæveindbydende fuckfinger til de politiske opgavestillere

Nogle (efter)tanker om tv-serien »1864«

Af JENS OLE CHRISTENSEN

Danmarks Radios og Ole Bornedals stort anlagte tv-serie »1864« delte vandene i 2014. Lad det være sagt straks, at følgende er min helt personlige og stærkt subjektive vurdering af den. Jeg er skuffet og ærgerlig, og jeg mener, at serien i bund og grund ikke handler om Krigen 1864 og dens langvarige og vidtrækkende følger. Det er ikke sårfeberen fra 1864, vi bliver klogere på, men sårfeberen fra 2001. Det lyder sikkert kryptisk – og lidt indebrændt, og det må faktisk gerne læses sådan. For jeg er dybt provokeret af tv-serien, så er også det sagt.

Indledning – historien om 100 mio. kr. og lidt til ...

Folketinget besluttede i maj 2010, som et led i en ny mediaaftale mellem VK-regeringen, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance, at *Danmarks Radio* skulle tilføres 100 mio. kr. til »... produktion af en historisk dramaserie af høj kvalitet, der kan give danskerne kendskab til vigtige begivenheder i Danmarkshistorien«. ¹ Ud over nøgleordene 'høj kvalitet' og 'vigtige begivenheder i Danmarkshistorien' blev det ikke i aftaleteksten nærmere præciseret, hvad baggrunden for bevillingen var, eller hvordan pengene skulle bruges. Meget peger på, at en serie om Krigen 1864 allerede spøjte i kulissen ved forligets indgåelse. ²

Et gæt på baggrunden for bevillingen kunne være, at den skal ses i sammenhæng med det kanon-arbejde, der foregik i 2000'erne med historiekanon for folkeskolen mm., og som en reaktion på den nedprioritering af historie som dannelsesfag i skoler og ungdomsuddannelser, som har præget det danske uddannelsessystem siden slutningen af 1960'erne. Og måske skal bevillingen også ses i lyset af den voksende interesse for dansk historie, som har præget de seneste år, hvor historiske bøger, film og lignende oplever en markant interesse.

Jeg tror, at mange, der arbejder med historie, vil kunne nikke genkendende til, at mange danskere er historisk 'søgende'.

Det er næppe forkert at gætte på, at man fra politisk hold havde *Danmarks Radios* lange og fornemme tradition for at lave historisk drama af høj kvalitet i baghovedet. En tradition, der f.eks. har omfattet serierne *Bryggeren*, *Matador* og *Krøniken*. Det er næppe heller forkert at sige, at beslutningen var en stille anerkendelse af *Danmarks Radios* altdominerende rolle som Danmarks nationale historiefortæller. Man kan vel f.eks. sige, at næppe noget har – på godt og ondt – formet den kollektive erindring om besættelsestiden som netop *Matador*. Men, for der er jo et alvorligt 'men' her, netop *Danmarks Radios* lange og fornemme tradition for historisk drama af høj kvalitet forlener på den ene side med meget stor autoritet, men forpligter på den anden side også til at leve op til denne traditions krav og konventioner (uskrevne regler).

Som jeg tolker forløbet, var det en generel forudsætning, at drama-serien skulle gøre os klogere på såvel historien som os selv og nutiden ved at sætte historien til diskussion og herigennem gøre os klogere på dansk selvforståelse og verdensbillede. Derimod er der intet, der peger på, at den politiske beslutning blev truffet ud fra en forventning om en bestemt udlægning af danmarkshistorien, selvom påstanden senere er fremført af flere.³

På tysk har man det fantastiske udtryk 'Vergangenheitsbewältigung', som vel kan siges at dække over at bearbejde fortiden og komme overens med historien. I Tysklands tilfælde er det helt oplagt de to traumatiske verdenskrige, ikke mindst Anden Verdenkrig, det handler om at bearbejde og komme overens med. Men man kan måske sige – uden at parallelen skal trækkes for langt – at danskerne også har haft det svært med ikke mindst den nyere 'krigshistorie', hvor det falder lige for at pege på Krigen 1864, besættelsesårene og koldkrigsårene. At der også her er et behov for at bearbejde fortiden og komme overens med historien. At en danmarkshistorisk dramaserie af høj kvalitet ville falde som regn i ørkenen.

1864 – og nationale og radikale myter

Gennem en intern, lukket proces i *Danmarks Radio* blev Krigen 1864 endegyldigt valgt som emne for den historiske dramaserie med produktionsselskabet Miso Film som producent og Ole Bornedal som

både forfatter og instruktør. Miso Film havde købt filmrettighederne til Tom Buk-Swientys anmelderroste og storsælgende bøger *Slagtebænk Dybbøl* og *Dommedag Als* fra 2008 og 2010, og den generelle forventning var nok, at tv-serien ville tage udgangspunkt i dem. Man kan måske endda sige, at projektet 'lånte' betydelig autoritet gennem Buk-Swientys bøger.

Man kunne efter min mening ikke have truffet et bedre valg af emne. 1864 er det centrale omdrejningspunkt i nyere danmarkshistorie; år nul i Danmarks nyere historie kan man måske lettere overdramatisk sige. Lidt på samme måde som 1945 er år nul i Tysklands nyere historie, uden at parallelen dog skal trækkes for langt. Ikke kun på grund af selve begivenheden, krigen og nederlaget 1864, men også på grund af den måde begivenhederne er blevet brugt i eftertiden.

Den bitre fred efter Krigen 1864 udløste hurtigt en lige så bitter politisk strid om skyld og ansvar for krigen og nederlaget. Men den udløste også en meget langvarig politisk-ideologisk strid om læren af krigen, og hvilke konsekvenser man skulle drage af denne lære. Striden kan følges over grundlovsrevisionen i 1866, forfatningskampen frem til 1901, 'forsvarsspørgsmålet' frem til Første Verdenskrig og igen i 1930'erne, konflikterne under Besættelsen og Den Kolde Krig og 2000'ernes kulturkamp. Det blev en kamp, der i generationer har præget danmarkshistorien på godt og ondt, og som også er historien om dannelsen af det moderne Danmark og om den moderne danske historieskrivning. Moderne dansk historieskrivning og kollektiv erindring er i forbløffende grad formet i skyggen af nederlaget og den langevarige politisk-ideologiske kamp i årene efter 1864.

Den vindende fortælling om Krigen 1864 var den fortælling, som partiet Venstres lille, radikale venstrefløj udviklede i 1880'erne, fængende formuleret under Viggo Hørups berømte spørgsmål »hvad skal det nytte?«. Den radikale fortælling, 'selypiskertraditionen', som historikeren Rasmus Glenthøj rammende beskriver den, blev den vindende i en sådan grad, at alle andre fortællinger er forvist fra såvel historieskrivningen som den kollektive erindring. De radikale var som få bevidste om, at retten til at tolke fortiden giver magten til at definere samtiden og fremtiden, retten til at definere godt og ondt, rigtigt og forkert; 'dannelsesmonopolet' kan man kalde denne ret. Og med dannelsesmonopolet følger retten til både at stigmatisere og udskamme samt at håne, spotte og latterliggøre andre synspunkter. Denne ret har den 'dannede klasse' anvendt med stor flid.⁴

Det er næppe helt forkert at sige, at alle nationer i større eller mindre grad har en eller flere skabelsesmyter, der bruges til at definere dem som folk. Lidt karikeret kan man hævde, at Krigen 1864 er det kulturradikale Danmarks skabelsesmyte. Det er fortællingen om det lille fredelige folk, der måtte gå så meget ondt igennem, før det fandt sin naturlige småstatsrolle. Efter 1864 omskrev generationer af radikale historikere danmarkshistorien fra det nationale paradigme til det defaitistiske – med den danske småstat, som den så ud efter 1864, som universel ramme. Danmarkshistorien fik udgangspunkt i nederlaget i 1864, som er blevet det prisme, som hele danmarkshistorien er blevet set og fortolket igennem.

Danmarkshistorien blev på denne måde en forfaldshistorie; historien om 300 års veltilrettelagte militære nederlag, om udelige konger og statsmænd, der ikke forstod småstatens vilkår, og om det lille fredelige folk, som endeligt fandt sin naturlige småstatsrolle. Det var en fortælling, hvor militær underlegenhed blev kombineret med moralsk overlegenhed, hvor småstatsromantikken afløste nationalromatikken, og hvor de nationale myter blev erstattet af defaitistiske. Spørgsmålet om skyld og ansvar for krigen og nederlaget blev det centrale i historieskrivningen om 1864, mens spørgsmålet om at forstå krigen og dens forudsætninger fortonede sig fuldstændigt.

Den radikale fortælling levede kun to mulige synsvinkler med hensyn til krig og militær: Dels den tragiske synsvinkel, at krig og militær i bedste fald er nytteløst – ja, et udtryk for vanvid. Dels den komiske synsvinkel, at det er latterligt. Tragisk og latterligt, intet andet. Herved afskæres enhver forståelse af så centrale og afgørende dele af historien som krig og militær. Danske historikere ignorerede med professor Knud J.V. Jespersens ord gennem det meste af 1900-tallet den militære side af den historiske udvikling til skade for en dækkende samlet fortolkning. Den 'rigtige' historie blev historien om det uafvendelige fremskridt, hvilket langsomt, men sikkert ville fortrænge mørke, irrationelle kræfter såsom krig og vold. Konsekvensen af dette historiesyn var imidlertid en manglende evne til at håndtere fænomener som krig og organiseret voldsanvendelse, der i »... den radikale historietraditions univers fremstod som irrationelle abnormiteter stridende mod al sund fornuft. I analogi med pressens verden rangerede sådanne fænomener efter denne traditions begreber på linje med værtshusslagsmål og sexskandaler, som den pænere del af pressen i hvert fald før i tiden overlod til de mere letbenede sensa-

Tilbagetoget fra Danevirke, med tydelig reference til Niels Simonsens kendte maleri, der for generationer efter 1864 blev ikonet for krigen og nederlaget. Men også ikonet for den radikale fortælling om 1864. Foto: Miso Film.

tionsblade. Det var slet ikke et anliggende for anstændige mennesker at beskæftige sig med ...«. ⁵ Det er næppe for stærkt at sige, at i det omfang danske historikere har overvundet sig selv til at beskæftige sig med krig, har det kun været for at understrege nederlagene. Den radikale fortælling bed sig så fast, at hverken besættelsestidens eller Den Kolde Krigs ændrede sikkerheds- og udenrigspolitiske forhold og erfaringer fik lov at rokke det mindste komma. ⁶

Men når man i dag ser tilbage på de seneste 25 års danmarkshistorie, tiden efter Den Kolde Krig, så synes det klart, at noget er forandret, ja radikalt forandret, kunne man næsten fristes til at sige. Fra 1990'erne og frem har Danmark engageret sig militært i en aktiv og udadventt sikkerheds- og udenrigspolitik, noget der tidligere var helt utænkeligt. Først gennem en fredsbevarende og fredsskabende indsats på Balkan i 1990'erne og senere gennem krigen i Afghanistan og Irak i 2000'erne. Det bemærkelsesværdige er, at mens sikkerheds- og udenrigspolitik i høj grad splittede danskerne i koldkrigsårene, er den internationale indsats efter Den Kolde Krig sket med stor folkelig opbakning. Her må man nok også nævne 2000'ernes kulturkamp,

hvor ikke mindst skyggen fra 1864 og besættelsesårenes modsætninger blev sat til diskussion.⁷

Nok så væsentligt kan man også pege på et nybrud i historieskrivningen omkring krig og militær og omkring Krigen 1864. Danske historikere er faktisk begyndt at tage krig og militær alvorligt og pege på, at det er en afgørende del af danmarkshistorien. Og det er næppe forkert at sige, at diskussionen om 1864 er i fuld fart væk fra den forældede diskussion om skyld og ansvar hen imod at forstå krigen og dens bredere forudsætninger.⁸

Tv-serien om 1864 kunne med andre ord være en enestående chance for at tage fat på en dansk 'Vergangenheitsbewältigung'; tage fat på en konstruktiv bearbejdning af historien, komme med nye tolkninger og pege på andre sammenhænge, sætte historien til diskussion og herigennem gøre os klogere på dansk selvforståelse og verdensbillede. Eller på, i en kunstnerisk ramme, at fortælle os noget alment menneskeligt om krig som socialt fænomen, og hvordan krig påvirker både individer og samfund. Det er min opfattelse, at danskerne var parate til både oplevelse og erkendelse om emnet.

Tv-serien – hjerter der smerter i krig og kærlighed eller ...

Det er næppe forkert at sige, at forventningerne til Ole Bornedals tv-serie var tårnhøje. Det var den hidtil dyreste tv-serie i Danmark til den nette sum af 173 millioner kr. Og den var hypet med en overvældende intensitet.⁹ Den havde premiere i oktober 2014, 150-året for afslutningen af Krigen 1864, og var placeret på den fremmeste plads i dansk medieverden: DR1 søndag aften fra 20.00 til 21.00.¹⁰

Det omfattende pr-arbejde før premieren var præget af tvetydige udmeldinger. På den ene side blev der lagt op til et 'faktions-drama', hvor man let fik det indtryk, at serien ville være i nøje overensstemmelse med de historiske begivenheder. På den anden side blev ordet drama, i den underforståede betydning fiktion, også understreget igen og igen, alt efter sammenhængen. Allerede på dette tidspunkt lød den første kritik fra blandt andet historikere.¹¹ Og straks efter første afsnit brød diskussionen løs. Meningerne var stærkt delte – og delte sig efter velkendte delingslinjer fra 2000'ernes kulturkamp.

Det stod meget hurtigt klart, at serien ikke var en filmatisering af

Tom Buk-Swientys bøger. Det, der interesserer Buk-Swienty, er tydeligvis at komme helt tæt på mennesker og menneskeskæbner, mens den politiske og militære ramme netop kun er en ramme, der sætter scenen for fortællingerne om menneskerne og deres skæbne. Netop i det alment menneskelige, det alment genkendelige, ligger bøgernes enorme fascinationskraft og styrke. Vi kan se os selv i de skæbner, der her rulles ud med enestående fortællekraft. Det viste sig hurtigt, at det var omvendt i Ole Bornedals tv-serie. Her er mennesker og menneskeskæbner reduceret til klicheer, der blot er planløse statister i den historie, han vil fortælle – eller måske nærmere råbe, som en anmelder bemærkede.¹²

Klicheerne ligger tykt og kvalmt over personerne. Den nationalistiske skolelærer, der med solide lussinger banker ind i hovedet på os, hvordan det hele hænger sammen (og næppe er tænkt som Ole Bornedals ironiske selvportræt). Soldaterne, der taler cirkus-jysk og tumler rundt med klassisk klovne-mimik. Den senil-demente officer, der skal understrege, hvor latterligt alt militært er, hvis vi et øjeblik skulle have glemt det, og så videre i en sand uendelighed. De magtbegærlige og uduelige magthavere, de uskyldsrene, omend lidt naive landarbejdere, ingen kliche er for tyk her. Helt groteske er de centrale personer: godsejer-sønnen Didrik, der helt ud i det ekstreme både er kujon, volds- og voldtægtsmand, pædofil og fremmedfjendsk – gæt selv, hvilket nutidigt parti han mon stemmer på. Fortælleren Inge, som er en frigjort kvinde lånt ind fra 1970'ernes kvindefrigørelse. Og D.G. Monrad, som bare er en lallende nar. Monrad både dæmoniseres og latterliggøres med det resultat, at ingen af delene rigtigt virker. I det hele taget kan Bornedal ikke beslutte sig for, om serien er en tragedie eller en komedie med det resultat, at den bliver tragikomisk med det ufrivilligt komiske som resultat.

Skuespillerne kæmper en beundringsværdig kamp med og mod deres roller. Der er helt fantastiske scener og billeder, f.eks. barndomshjemmet, hvor der bliver læst højt fra biblen. Og der er knugende slagscener, hvor krigens grusomhed griber en. Men lige meget hjælper det, det hele drukner i klicheerne, de tunge replikker og det ufrivilligt komiske. Drama bliver det aldrig.

Hvad er det så for en historie, som Ole Bornedal vil råbe os ind i ansigtet, fristes man til at spørge? Ole Bornedal beskrev i foråret 2013 selv tv-serien som historien om »... et Danmark, der kaster sig ud i en krig. En krig, som viser sig at blive en af de mest blodige i dansk

Karikaturen 'Didrik' sammenfatter alt det, kultureliten hader og foragter og ser som ondt og forkert i nutidens Danmark – og det er, som serien viser, ikke så lidt. Foto: Miso Film.

historie – skabt af politisk overmod og en række fejlregninger« og »1864 er en fortælling om uskyld og kærlighed – om ignorance og politisk dårskab«. ¹³ Umiddelbart lyder det både banalt og trivielt, men straks fra seriens første øjeblik pegede pilen hurtigt i en helt anden retning.

Det er min vurdering, at serien i bund og grund ikke handler om Krigen 1864 og dens langvarige og vidtrækkende følger. Det er ikke historien om 1864, der fortælles, men historien om 2000'ernes kulturkamp – i historiske kostumer. Det er ikke sårfeberen fra 1864, vi bliver klogere på, men sårfeberen fra 2001. Serien giver – uden tvivl utilsigtet – et fint billede af de politiske, ideologiske og sociale delingslinjer i nutidens Danmark – og ikke mindst af en kulturelite, der er dybt, dybt traumatiseret af 'systemsiftet 2001', som var et frontalangreb på dannelsesmonopolet og smagsdommerkorpsets folkeopdragelse (den åndelige revselsesret). Serien er en 'genopdragelsesrejse' til venstreorienteret-kulturradikalt kerneland for danskere, der har forvildet sig lidt for langt væk fra den rette tross smalle sti. ¹⁴

Skal man pege på de centrale omdrejningpunkter i tv-serien, så er

Karikaturen 'Monrad' sammenfatter alle kulturelitens traumer siden 'systemskiftet 2001'. Gæt selv, hvilke nutidige politikere man skal læse ind i karikaturen. Foto: Miso Film.

det dels 2000'ernes udlændingepolitik, dels dansk krigsdeltagelse i Afghanistan og Irak efter 2001. Det er efter min mening umuligt at se nogen anden mening med den indlagte roma-familie end en kommentar til nutidens diskussioner om udlændinge og integration. Og på samme måde mener jeg, at det er uhyre svært ikke at se en nutidig vinkel i fremstillingen af det politiske forløb, som optager helt urimeligt meget af serien. Nøgleordene er 'ignorance', 'politisk dårskab', 'vanvid' og 'galskab'. Med stoveplade-tykke metaforer tegnes der et billede af vanvittige mænd, der trækker Danmark ind i vanvittige krige. Det grotesk fortegnede billede af forløbet op til og under Kriegen 1864 giver for mig at se kun mening på den måde, at det er et nutidigt forløb og nutidige personer, vi skal læse ind i det, gæt selv hvem. Og den konklusion vi skal drage er tydeligvis, at de 'moderne' krige er vanvittige og et resultat af vanvittige mænds vanvid. Der er ikke noget galt i at sætte nutidige emner til diskussion, tværtimod. Men det må ske på rimelige præmisser og i en rimelig sammenhæng.

På alle væsentlige punkter bekræfter tv-serien den traditionelle, radikale fortælling: selvpiskertraditionen. Det er alle de gammelkendte

myter, der igen trækkes af stalden. Krigen skyldtes overmodig dansk nationalisme og dumhed. Færdig. Punktum. Mere er der ikke at sige om den sag. Lige så fast ligger det, at krig og militær kun kan ses som tragisk og latterligt. Andet er der heller ikke at sige om den sag. Punktum. Serien byder på rigeligt af både det tragiske og det latterlige, men ikke nogen form for dybere refleksioner over 1864, eller hvad krig er, og hvad krig betyder for både den enkelte og samfundet. Her ligger efter min opfattelse seriens største svaghed. Vi bliver ikke klogere på eller beriget med noget som helst, hverken det konkrete eller det mere alment menneskelige, men kun dummere. Der er kun én vision for serien, at råbe et politisk budskab ind i hovedet på os. Om man er enig eller uenig i dette politiske budskab er helt tydeligt også delingslinjen for, hvad man mener om serien. Dialog bliver det aldrig.

Historisk drama – eller dramatiske historier

Men har en kunstner ikke kunstnerisk frihed til at lave lige præcis den kunst, han vil, spørges der med dyb indignation i stemmen over for enhver kritik af tv-serien. Her skal man endelig huske at svare ubetinget ja, for det er et trick-spørgsmål, som kun skal få modparten til at fremstå som rindalist, bøj-tosse eller ekstremist, hvis man i befipelse skulle komme til at svare forkert. Jeg vil alligevel vove et øje og sige, at det vel afhænger af præmisserne for opgaven. Var præmisserne for tv-serien, at den skulle være et stykke historisk drama i *Danmarks Radios* lange og fornemme tradition for at lave historisk drama af høj historiefaglig og kunstnerisk kvalitet, med alt hvad det indebærer af krav og konventioner. Eller skulle den 'blot' være et stykke fiktion, der søgte sin berettigelse i andre kvaliteter. Med seriens forhistorie hælder jeg mest til at mene det første. Men netop her mener jeg, at *Danmarks Radios* udmeldinger var uhyre tvetydige – og bevidst tvetydige.

Men det rejser også nogle overvejelser om hele genren historisk drama og dens præmisser. Som chefredaktør på *Berlingske* Tom Jensen formulerer det: »For mig at se er det besynderligt, grænsende til det mageløst selvovervurderende, at man ikke både kan dramatisere et historisk forløb – og samtidig fastholde afsættet i faktuelle omstændigheder, som ikke er til diskussion. Man gør så og sige sig selv større

end den historie, man ønsker at fortælle. Og de begivenheder, man vil formidle.«¹⁵ *Informations* anmelder Anita Brask Rasmussen formulerede det på den måde, at »... Boredal kan mene, hvad han vil, og det må også gerne komme til udtryk i serien – det er en instruktørs kunstneriske privilegium, men når det tager styringen over de kunstneriske valg og tillader, at elementer, der aldrig skulle have forladt idéskuffen, bliver bevaret, så handler det ikke længere om kunst, men udelukkende om at skabe polemik«.¹⁶

Eller som journalist, redaktør og debattør Rune Lykkeberg formulerer det om filmen *Idealisten*: »Der er de onde løgne og de gode løgne. De onde løgne er dem, myndighederne fortæller, når de vil dække over deres magtmisbrug. Dem er vi alle modstandere af. De gode løgne opfatter vi slet ikke som løgne; de kan være kunstværker, kulturkritik eller fortællinger om helte. Det er jo ikke rigtigt, men det er i kulturkritikkens verden en god løgn. De onde løgne er magtens løgne, mens de gode løgne er kulturens og kulturkritikkens fiktioner.«¹⁷ Det helt centrale spørgsmål er så, hvem der får lov til at definere og fortælle de 'gode' løgne.

Historiker og leder af Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling Peter Yding Brunbech har i flere skarpe analyser peget på en række af genren historisk dramas uskrevne krav og konventioner, ikke mindst det lidt udefinerbare 'historisk korrekthed'.¹⁸

Netop diskussionen om tv-seriens 'historiske korrekthed' blev et centralt omdrejningspunkt for kritikken af serien. Mest med udgangspunkt i konkrete faktuelle 'fejl', som tydeligvis er nemmest at formidle i medierne, ikke så meget i seriens 'grundfortælling', som tydeligvis er sværere at formidle. Min opfattelse sigter primært mod det sidste, og den er, at kravet om 'historisk korrekthed' må ses ud fra, hvad et givet værk markedsføres som, og hvilken tradition det skriver sig ind i.

Både *Danmarks Radio* og Ole Boredal afviste på forhånd enhver tænkelig kritik. Her var der ikke noget at komme efter. Afvisningen zappede elegant mellem to standpunkter: på den ene side hævdede man, at serien var fiktion, og på den anden side, at den var historisk korrekt. Valg af standpunkt var bestemt af, hvad der passede bedst til lejligheden. Mest markant blev den helgardering udtrykt af Ole Boredal, der igen og igen afviste kritik af det historiske billede med »... at jeg er kunstner, og jeg skal ikke stå skoleret for nogen. Heller ikke for nogle nullermands-lektorer fra Syddansk Universitet« – og i samme åndedræt fremhævede, at han havde »... baseret denne histo-

Tysk SS-soldat fra østfronten under Anden Verdenskrig lånt ind til 1864. Trods den snedige forklædning afslører hans brutale opførsel ham dog – og måske også, at de sorte husarer ikke var prøjserne, men fra hertugdømmet Braunschweig. Foto: Miso Film.

risk korrekte serie på Tom Buk-Swientys bøger, *Slagtebænk Dybbøl* og *Dommedag Als*, og på hans viden som historiker. Dette er den anerkendte danske historieskrivning, og det har Tom også stået inde for hele vejen igennem.¹⁹

Man kan så spørge, om en tv-serie af denne karakter påvirker vores opfattelse og former den kollektive erindring. Her er svaret, ja, i allerhøjeste grad.²⁰ Det er dybest set udgangspunktet for hele diskussionen om serien. Bag lidt forblommede ord om kunst og kærlighed ved alle udmærket godt, hvor ekstremt politisk-ideologisk magtfuldt tv-mediet er. Diskussionen om tv-serien handler i allerhøjeste grad om, hvem der får lov til at bruge dette magtfulde medie, og hvad de får lov at bruge det til, og hvem der ikke får lov.

En fuckfinger eller en velrettet knytnæve

Anmeldelserne af serien var set under et temmeligt lunkne.²¹ De fulgte i alt væsentligt et helt forudsigeligt politisk mønster, de velkendte

skyttegrave fra 2000'ernes kulturkamp. *Politiken* var ovenud begejstret, mens *Berlingske Tidende* og *Jyllands-Posten* yderst forbeholdne.

Politikens anmeldelse af første afsnit havde nærmest karakter af et højlydt triumf-skrig. Under overskriften »1864 er en øretæveindbydende fuckfinger til de politiske opgavestillere« er *Politikens* anmelder Henrik Palle fuld af lovord. Det var dog tilsyneladende først og fremmest det politiske budskab, som gik til hjertet.²² Helt på samme linje var en af *Politikens* andre flittige skribenter, forfatteren og debattøren Carsten Jensen, der kaldte serien for »... en velrettet knytnæve, som efterlader højrefløjen med en brækket næse«. Hans konklusion var, at når »... en ny, blæksort højre regering, der i inkompetence og nationalistisk råddenskab vil være på omgangshøjde med krigsmagerne fra 1864, efter næste valg kommer til magten, må instruktøren dog nok indstille sig på at få sin opholdstilladelse inddraget ... Du er en *dead man walking*, Ole Bornedal!«²³ Carsten Jensen når også lige at afsløre for offentligheden, at Danmark er velsignet med »... en korrupt og inkompetent historikerstand, der som en bukkende, servil tjenerstab serverer os de løgne, vi udpeger som livretter på nationalismens menukort«. ²⁴ Så var også den sag sat fint på plads.

Danmarks Radios 'egen' anmeldelse af første afsnit af serien var skrevet af historikeren Mikkel Runge Olesen. Han leverer en faglig, seriøs og omhyggelig kritik. Seriens første afsnit peger i retning af en entydig fremstilling af en af århundredets mest komplicerede storpolitiske konflikter som en simpel dansk dumhed, konstaterer han, og fremhæver en af seriens fundamentale svagheder, at »... den noget karikerede politiske fremstilling ... snarere kommer til at bekræfte end til at udfordre eksisterende fordomme om 1864«. Måske handler det om, at seriens fokus i virkeligheden ligger i den parallelle nutidshistorie, en kobling han finder stærkt problematisk.²⁵

Den eneste, som ikke kunne se seriens politiske vinkel, var tilsyneladende Ole Bornedal. Ifølge ham tog venstrefløjen »... lige så meget fejl som højrefløjen. Jeg har aldrig haft en politisk intention med tv-serien. Jeg ønskede blot at skabe en historie om krig og kærlighed, der gik direkte i hjerterne hos de danske tv-seere«. Særligt måtte han skuffe Carsten Jensen. Han havde »... lige som venstrefløjen fuldstændigt misforstået det hele. '1864' er nemlig ikke, som han skriver, en knytnæve fra min side til højreorienterede politikere«. ²⁶

Informations anmeldelse, der er en knivskarp analyse med overskriften »Den krigsførende nation skal stå (skole)ret«, var kritisk. Ef-

Politikens tegner Roald Als' kommentar til diskussionen om tv-serien. Måske skal den 'læses' som to nationalistiske og onde historikere, der går til angreb på serien, eller er det ren ønsketænkning? Tegning af Roald Als. Bragt i Politiken den 19. oktober 2014.

ter første afsnit fremhæver anmelderen Anita Brask Rasmussen med sylespids ironi, at frygten melder sig for, at det eneste, *Danmarks Radio* havde fået ud af den største dramasatsning nogensinde, var »... instruktørens polemiske kommentar til de fremmedfjendske, selvtilstrækkelige, selvovervurderende moderne danskere, der bliver ledt i krig af verdensfjerne og magtbegærlige politikere. Pakket ind i dyre kostumer«. ²⁷ *Information* fulgte op med endnu en knivskarp og stærkt kritisk analyse efter sidste afsnit. Bortset fra det filmtekniske karakteriserer anmelderen serien som noget makværk. Men »... at man egenrådigt og hensynsløst prioriterer et personligt og forholdsvist banalt budskab over handling og karakterer er respektløst over for opgaven. Det er på kanten af hærværk«. ²⁸

En af de skarpeste analyser af tv-serien og dens politisk-ideologiske 'bagland' kom fra journalisten og debattøren Lars Olsen, der har leveret knivskarpe analyser af det moderne klassesamfund, hvor kulturel 'kapital' er en vigtig, men oftest tabubelagt magtfaktor, og et vigtigt klasseskel. Til seriens 'danmarksbillede' fremhæver han, at » – Helstatens nationale rodebutik passer til de multikulturelle forestillinger hos nutidens kulturelite, men i datidens samfund var den i modstrid med alle betydelige folkelige kræfter«. Det er, fremhæver han, rigtigt, at den danske regering tog grueligt fejl af den storpolitiske situation omkring 1864. Men det ændrer imidlertid ikke på den grundlæggende kendsgerning, at Krigen 1864 blev udløst af demokratiske bevægelser på begge sider. Hans hovedpointe er, at serien »... ser datiden med nutidens øjne. Den er produkt af en kulturelite, som omfavner globaliseringen, foragter det nationale og ser Dansk Folkeparti som Danmarks største problem. De velbjærgede har ikke forstået, at den nationale danske velfærdsstat giver brede lag en tryghed, de aldrig opnår i globaliseringens fagre nye verden«. ²⁹

På de sociale medier blev serien diskuteret ivrigt, f.eks. på Twitter, og her var tonen til tider særdeles 'ligefrem'. Umiddelbart er mit gæt, at der også var tale om en folkelig protest. Jeg tror, at mange havde svært ved at acceptere den måde, serien talte ned til publikum. Men også, at mange sagde fra over for seriens politiske budskab. De sociale medier er tydeligvis begyndt at ændre medierne rolle. Der er ikke mere helt samme mulighed for envejskommunikation, hvor 'man' uanfægtet råber sit budskab ind i ansigtet på det forsvarsløse publikum på den anden side af tv-skærmen uden en modreaktion. De sociale medier er – på godt og ondt – netop sociale på den måde, at de demokratiserer tilgangen til medierne; eller i nogen grad demokratiserer, må man nok skynde sig at sige. Der er et stykke vej, før det for alvor bliver David mod Goliath.

Afslutning – en historisk dramaserie af høj kvalitet?

Fik vi så en historisk dramaserie af høj kvalitet, der gav danskerne kendskab til vigtige begivenheder i danmarkshistorien, som det var udgangspunktet, kan man nok slutte af med at spørge. Efter min mening, nej, i al fald ikke hvis det var Krigen 1864 og dens langvarige og vidtrækkende følger, vi skulle blive klogere på. Nogen dansk 'Ver-

gangenheitsbewältigung' blev der ikke tale om. Det var de traditionelle overgemte myter, der blev bekræftet, og de kendte skyttegrave, der efterfølgende blev kæmpet fra. Drama eller kunst fik vi heller ikke, det hele druknede i klicheerne, de tunge replikker og det ufrivilligt komiske. Vi blev ikke klogere på hverken Krigen 1864 eller krig som fænomen, kun dummere.

Det er som nævnt min vurdering, at serien i bund og grund ikke handler om Krigen 1864, men om 2000'ernes kulturkamp. Her giver serien til gengæld et fint billede af sårfeberen fra 2001 og de politiske, ideologiske og sociale delingslinjer i nutidens Danmark og ikke mindst af en traumatiseret kulturelite. Måske blev vi lidt klogere på nogle vigtige sociale og kulturelle skel i nutidens Danmark?

KILDER OG LITTERATUR

- 1864 (tv-serie).
Wikipedia, den frie encyklopædi, [http://da.wikipedia.org/wiki/1864_\(tv-serie\)](http://da.wikipedia.org/wiki/1864_(tv-serie))
- Adriansen, Inge og Jens Ole Christensen: *Anden Slesvigske Krig 1864*. Sønderborg, Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot og Tøjhusmuseet, 2013.
- Bangert Struwe, Lars og Mikkel Vedby Rasmussen (red.): *Læren af 1864. Krig, politik og stat i Danmark i 150 år*. København, Center for Militære Studier, 2014.
- Berglöv, Emil: »Historiker: Bornedal har vist os en fejlagtig version af 1864« [interview med Rasmus Glenthøj]. *politiken.dk* 1.12.2014. <http://politiken.dk/kultur/filmogto/ECE2470681/historiker-bornedal-har-vist-os-en-fejlagtig-version-af-1864/>
- Blüdnikow, Bent og Kristian Lindberg: »Massiv historikerkritik af Bornedals storserie« [interview med Jens Ole Christensen, Hans Schultz Hansen, Inge Adriansen og Rasmus Glenthøj]. *berlingske.dk* 8.10.2014. <http://www.b.dk/kultur/massiv-historikerkritik-af-bornedals-storserie>
- Brask Rasmussen, Anita: »Den krigsførende nation skal stå (skole)ret.« *information.dk*, 13.10.2014. <http://www.information.dk/512439>
- Brask Rasmussen, Anita: »Hvad med eventyret?« *information.dk* 01.12.2015. <http://www.information.dk/517334>
- Due-Nielsen, Carsten: »Estrups sikkerhedspolitik. Et forsøg på en rehabilitering«, Feldbæk, Ole og Erik Lund (red.): *Presse og historie. Festskrift til Niels Thomsen*, 1990, s. 23-40.
- Due-Nielsen, Carsten: »Vindskibelighed eller vankelmod. Nogle spørgsmål til dansk neutralitetspolitik«, Jeppesen, Hans, Anders Monrad Møller, Henrik S. Nissen og Niels Thomsen (red.): *Søfart, politik, identitet. Festskrift til Ole Feldbæk*, 1996, s. 315-23.
- Fabricius Møller, Jes og Carsten Jahne (udg.): *1864 – og historiens lange skygger. Den dansk-østrigsk-preussiske krig i 1864 og dens betydning i dag*. Husum 2011.
- Fogh Rasmussen, Anders: Tale på Søværnets Officersskole den 29. August 2003. <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/anders-fogh-rasmussen-v-om-samarbejdspolitikken-29-august-2003/>
- Fyhn Christensen, Mikkel: »DR's »1864«-satsning anklages for historieførvrængning« [interview med Rasmus Glenthøj]. *jp.dk* 3.10.2014. [http://jyllands-posten.dk/kultur/film/ECE7078147/DR%E2%80%99s-%E2%80%9D1864%](http://jyllands-posten.dk/kultur/film/ECE7078147/DR%E2%80%99s-%E2%80%9D1864%20)

- E2%80%9D-satsning-anklages-for-historiefør%C3%A6ngning/
Glenthøj, Rasmus: 1864. *Sønner af de Slagne*. København 2014.
- Jensen, Carsten: 1864: afsnit 1-2. Tv-anmeldelse. *Filmmagasinet Ekko* 12.10.2014. <http://www.ekkofilm.dk/anmeldelser/1864/>
- Jensen, Tom: »Historieløbsagtighed«. *berlingske.dk* 22.3.2013. <http://tomjensen.blogs.berlingske.dk/2013/03/22/historielosagtighed/>
- Jespersen, Knud J.V.: »Krig og samfund«, Frantzen, Ole L. og Knud J.V. Jespersen (red.): *Danmarks krigshistorie*. Bind 1. 700-1814. København, 2008, s. 8-15.
- Kastrup, Kim: »Ole Bornedal skyder med skarpt.« *ekstrabladet.dk* 14.10.2014. <http://ekstrabladet.dk/flash/filmogtv/article5199330.ece>
- Laursen, Julie Mai: »Hvem har ansvaret for historien?« *Filmmagasinet Ekko* 24.9.2014. <http://www.ekkofilm.dk/artikler/hvem-har-ansvaret-historien/>
- Lykkeberg, Rune: »De onde er de andre og medierne er uskyldige.« *politiken.dk* 23.5.2015. <http://politiken.dk/kultur/ECE2682453/rune-lykkeberg-de-unde-er-de-andre-og-medierne-er-uskyldige/>
- Lykkeberg, Rune: *Kampen om sandhederne. Om det kulturelle borgerskabs storhed og fald*. København, 2008.
- Maltesen, Bo: »Historiker: '1864' er en fortsættelse af et nationalt selvpiskeri, og det er lidt trættende« [interview med Rasmus Glenthøj]. *politiken.dk* 13.10.2014. <http://politiken.dk/kultur/filmogtv/ECE2422957/historiker-1864-er-en-fortsaettelse-af-et-nationalt-selvviskeri-og-det-er-lidt-traettende/>
- Nissen, Henrik S.: »Udenrigspolitik 1933-1940«, Christiansen, Niels Finn, Karl Christian Lammers og Henrik S. Nissen: *Tiden 1914-1945*. Gyldendal (udg.): Danmarks historie. Bind 7. Redigeret af Søren Mørch, 1988, s. 339-60.
- Noack, Johan Peter: *Da Danmark blev Danmark. Fortællinger af forhistorien til 1864*. København 2014.
- Olsen, Lars: »1864« – og folket«. *jyllands-posten.dk* 3.11.2014. <http://www.jyllands-posten.dk/premiumd.dk/premium/kommentar/brudflader/ECE7167384/1864-og-folket/>
- Olsen, Lars: *Eliternes triumf. Da de uddannede klasser tog magten*. København, 2010.
- Palle, Henrik: »Tv-dramaet 1864 er forrygende flot og velfortalt. 1864 er en øretæveindbydende fuckfinger til de politiske opgavestillere.« *politiken.dk* 12.10.2014. <http://politiken.dk/kultur/filmogtv/anmeldelser/ECE2422419/tv-dramaet-1864-er-forrygende-flot-og-velfortalt/>
- Pedersen, Marie Carsten og Lotte Thorsen: »DR's nye tv-serie er et slag om sandheden«. *politiken.dk* 21.3.2013. <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE1927051/drs-nye-tv-serie-er-et-slag-om-sandheden/>
- Runge Olesen, Mikkel: »Anmeldelse: 1864 virker unødvendigt karikeret.« *dr.dk* 12.10.2014. <http://www.dr.dk/nyheder/kultur/medier/anmeldelse-1864-virker-unoevndeligt-karikeret>
- Thiemann, Per: »Tv-serier ændrer seernes syn på virkelige forhold« [interview med bl.a. Peter Yding Brunbech]. *politiken.dk* 12.4.2015. <http://politiken.dk/kultur/filmogtv/ECE2624290/tv-serier-aendrer-seernes-syn-paa-virkelige-forhold/>
- Yding Brunbech, Peter: »Film, fortid, historie og 1864«. Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling 8.10.2014. <http://historieogkultur.ucl.dk/film-fortid-historie-og-1864/>
- Yding Brunbech, Peter: »Historien på TV. Nationalromantik, historisk korrekthed og 1864«. *www.temphist.dk* 2015. http://www.temphist.dk/?page_id=513

NOTER

1. Aftaleteksten – <http://www.kulturstyrelsen.dk/medier/to/tidligere-mediaaftaler/mediaaftalen-for-2011-2014/>
2. Peter Yding Brunbech på *temphist.dk* 2015.
3. Peter Yding Brunbech på *temphist.dk* 2015.
4. Se om det kulturradikale dannelsesmonopol: Rune Lykkeberg 2008; Lars Olsen 2010.
5. Knud J.V. Jespersen 2008, s. 8.
6. Se om det sidste: Henrik S. Nissen 1988, s. 359; Carsten Due-Nielsen 1990, s. 29-30; Carsten Due-Nielsen 1996, s. 323.
7. Se f.eks. Anders Fogh Rasmussen 2003.
8. Som nogle af de nyere udgivelser, der søger nye tolkninger af Krigen 1864 kan nævnes: Jes Fabricius Møller og Carsten Jahnke (udg.) 2011; Inge Adriansen og Jens Ole Christensen 2013; Rasmus Glenthøj 2014; Johan Peter Noack 2014; Lars Bangert Struwe og Mikkel Vedby Rasmussen (red.) 2014.
9. Peter Yding Brunbech 2015 og Wikipedia har en udmærket gennemgang af forløbet omkring produktionen: [http://da.wikipedia.org/wiki/1864_\(tv-serie\)](http://da.wikipedia.org/wiki/1864_(tv-serie))
10. Peter Yding Brunbech 2015.
11. Se f.eks.: Mikkel Fyhn Christensen 3.10.2014; Bent Blüdnikow og Kristian Lindberg 8.10.2014; Bo Maltesen 13.10.2014.
12. Anita Brask Rasmussen 13.10.2014.
13. '1864'-cast blev offentliggjort torsdag. *dr.dk* 21.3.2013 – <https://www.dr.dk/DRPresse/2013/03/21/140903.htm>
14. Se om systemskiftet 2001: Rune Lykkeberg 2008.
15. Tom Jensen 22.3.2013.
16. Anita Brask Rasmussen 1.12.2015.
17. Rune Lykkeberg 23.5.2015.
18. Se f.eks. Peter Yding Brunbech 2015.
19. Bent Blüdnikow og Kristian Lindberg 8.10.2014; Peter Yding Brunbech 2015.
20. Se f.eks.: Marie Carsten Pedersen og Lotte Thorsen 21.3.2013; Tom Jensen 22.3.2013; Julie Mai Laursen 24.9.2014; Peter Yding Brunbech 8.10.2014; Per Thiemann 12.4.2015; Peter Yding Brunbech 2015.
21. Se *Wikipedias* gennemgang: [http://da.wikipedia.org/wiki/1864_\(tv-serie\)](http://da.wikipedia.org/wiki/1864_(tv-serie))
22. Henrik Palle 12.10.2014.
23. Carsten Jensen 12.10.2014.
24. Carsten Jensen 12.10.2014.
25. Mikkel Runge Olesen 12.10.2014.
26. Kim Kastrup 14.10.2014.
27. Anita Brask Rasmussen 13.10.2014.
28. Anita Brask Rasmussen 1.12.2015.
29. Lars Olsen 3.11.2014.

Zusammenfassung

Über die von *Danmarks Radio* im Jahr 2014 groß angelegte Fernsehserie »1864« von Ole Bornedal gibt es verschiedene Meinungen. Die Serie kam durch eine große Bewilligung des Folketings an *Danmarks Radio* zustande, die zur Produktion einer historischen Dramaserie von hoher Qualität beitragen und der Bevölkerung Kenntnis zu wichtigen Begebenheiten in der Geschichte Dänemarks geben sollte. Der Krieg 1864 wurde als Thema für die historische Dramaserie gewählt mit Ole Bornedal als Verfasser und Regisseur. Die Fernsehserie hätte eine einmalige Möglichkeit zur konstruktiven Bearbeitung der Geschichte

bieten können, führte aber stattdessen zu einer verbissenen Diskussion mit Teilnehmern aus den »Schützengräben« des Kulturkampfes der 2000'er Jahre.

Nach meiner Beurteilung dreht es sich bei der Serie nicht so sehr um den Krieg 1864 und den langwierigen und weitreichenden Folgen. Es dreht sich weniger um die Geschichte von 1864 als um die Geschichte des Kulturkampfes aus den 2000'er Jahren mit seiner Ausländerpolitik und der dänischen Kriegsbeteiligung in Afghanistan und in Irak nach 2001. Die Serie stellt ein grotesk verzeichnetes Bild des Verlaufs vor und während des Krieges von 1864 dar und macht nur dann Sinn, wenn man heutige Verläufe und gegenwärtige Personen hineinprojiziert. Anlass zur Reflektion über 1864 oder über die Folgen des Krieges für den einzelnen Menschen und für die Gesellschaft gibt es nicht.